

Ф'ЮЧЕРСНА ТОРГІВЛЯ ЯК ПОТУЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ЗЕРНОВИРОБНИКІВ

Анотація. В статті розглянуто основні можливості та перспективи розвитку біржового ф'ючерсного ринку зернових культур, обґрунтовано значимість розвитку цього прогресивного сегменту біржової торгівлі. Надано та проаналізовано динаміку співвідношень внутрішніх, експортних та світових цін зерна, висвітлено основні умови відповідності виробленого зерна умовам ф'ючерсних контрактів на Чиказькій торговій біржі.

Ключові слова: товарна біржа, ф'ючерсний контракт, біржовий ринок.

Вступ. В останньому десятиріччі в нашій країні відбулися суттєві зміни в політиці регулювання зернового ринку. Було прийнято низку Законів України, зокрема «Про зерно та ринок зерна в Україні», «Про державну підтримку сільського господарства України», лібералізовано режим доступу до внутрішнього зернового ринку, реалізовано державні програми «Зерно України 2001-2004» та «Зерно України 2005-2010», наразі працює державна програма «Зерно - 2015». Механізми збуту сільськогосподарської продукції, без яких неможливе розвиток агропромислової галузі України, в свою чергу вимагають існування специфічних економічних формувань, які є важливою частиною інфраструктури аграрного ринку. Одним із таких формувань в усіх розвинутих країнах світу є товарна біржа.

Дослідженню розвитку біржового ринку присвячують свої праці багато вітчизняних вчених, зокрема Б. Губський, О. Дехтярьова, Б. Дмитрук, Г. Міщук, О. Сахацька, М. Солодкий, П. Саблук, О. Шпичак, Г. Шевченко та інші.

Результати дослідження. Закон попиту та пропозиції формує економічну сутність біржової торгівлі, яка є ключовим економічним інструментом забезпечення прозорості торгівельних операцій, зокрема на зерновому ринку. Дрібні сільськогосподарські підприємства, разом з іншими товаровиробниками страждають від нерозвиненості цього елементу інфраструктури. Вони практично позбавлені можливості продавати свої товари за максимально

можливими та реальними цінами, а також розвивати та планувати виробництво та видатки.

Оскільки біржові торги ф'ючерсними контрактами відбуваються задовго до початку постачання заявленого товару, вони автоматично створюють можливість прогнозувати ринкову ситуацію.

Більшість угод по зернових операціях складаються на спотовому ринку, за форвардними контрактами реалізується лише 6% продукції по Україні (офіційні дані САБУ), в нашій області такі угоди не реєструються взагалі, оскільки недостатньо опрацьований механізм їхнього здійснення. Отже непрозорість ринку зерна та обмеженість в інформаційних ресурсах змушує товаровиробників самостійно аналізувати ринок ті приймати рішення, результати яких не завжди є оптимальними.

Причинами слабого функціонування біржового ринку є:

- недосконалість нормативно-правової бази з питань організації та контролю біржової діяльності;
- труднощі в організації укладання та торгівлі строковими контрактами;
- кризовий стан більшої частини дрібних сільськогосподарських товаровиробників;
- тінізація товарообігу та прибутків;
- низький рівень товарності виробленого зерна;
- відсутність адекватної біржової інфраструктури – транспорту, складських приміщень;
- недосконалість механізму взаємодії із консалтинговими агенціями та інформаційно-консультаційними службами, фінансовими установами;
- слабкий розвиток стандартизації біржових контрактів;
- недостатня сформованість психологічного ставлення селян до хеджування ризиків, тощо.

Динаміка співвідношень внутрішніх, експортних і світових цін зерна

Показник	2007	2008	2009	2010	2011	В середньому за 2009-2011 рр.
Валовий збір, млн. т	29,3	56,67	46,03	39,27	56,75	47,35
Внутрішня ціна реалізації, дол.т.	165,05	147,82	102,55	140,11	183,63	142,10
Експорт, млн.т	4,49	16,67	26,16	13,91	14,15	18,07
У % до валового збору	15,32	29,41	56,83	35,43	24,93	38,16
Експортна ціна, дол. т	206,16	222,2	135,93	177,31	230,6	181,28
У % до внутрішньої ціни	124,91	150,33	132,55	126,55	125,58	127,57
Імпорт, млн. т	0,343	0,222	0,136	0,109	0,155	0,133
Імпортна ціна, дол./ т	253,64	662,16	727,94	1339,45	1419,35	1162,25
У % до експортної ціни	123,03	297,97	535,52	755,43	615,51	641,14
Світова ціна, дол. /т	251,00	240,00	185,00	204,00	250,7	213,23
У % до внутрішньої ціни	152,08	162,36	180,4	145,6	136,52	150,06
У % до експортної ціни	121,75	108,00	136,10	115,05	108,72	117,62

Аналізуючи таблицю 1, можна стверджувати, що за 2009-2011 роки експортна ціна 1 т українського зерна перевищувала внутрішню ціну в середньому на 27,6%, а найбільший розрив спостерігався в роки максимальних валових зборів зернових культур, в 2008 та 2009 (50,3 та 32,6% відповідно). На думку експертів [2, с.33] причина різниці полягає, насамперед, в завищеній сумі експортної надбавки. Простіше кажучи, основні прибутки від реалізації українського зерна мають агрохолдинги, які фактично є олігополістами в нашій країні, тоді як первинні зарновиробники одержують в середньому 35% виручки від кінцевої ціни(!). На нашу думку, виправити ситуацію можливо лише за умови організації біржової торгівлі зерновими.

Товарні біржі, що зараз працюють в Україні, майже 600, на сьогоднішній день займаються виключно реєстрацією та укладанням торгівельних угод на експортну товарну продукцію. із усіх укладених контрактів тільки мізерна частина припадає на товарну продукцію дрібних сільськогосподарських виробників.

В усьому світі біржову торгівлю використовують для управління ризиками, насамперед, для забезпечення захисту від коливань ціни в майбутньому. і саме такі можливості вітчизняним товаровиробникам може надати ф'ючерсна торгівля.

Ф'ючерсний контракт – це угода про купівлю або продаж конкретного товару у визначену дату в майбутньому за встановленою в контракті ціною. Особливістю цього типу контрактів є стандартизованість, ризику від його невиконання практично немає – позиція може бути закрита будь-коли. Ф'ючерсні контракти надають захист проти несприятливого розвитку подій на товарному готівковому ринку, тим самим виконуючи функції страхування. Сільськогосподарські товаровиробники вдаються до операцій з продажу контракту, або до короткого хеджування, з метою захистити свої довгі готівкові позиції.

Нажаль вітчизняний біржовий ринок наразі здійснює виключно спотові та форвардні операції, незважаючи на те, що в Україні створено «Українську ф'ючерсну біржу», своєї прямої функції – торгівлі ф'ючерсними контрактами вона на практиці не здійснює.

Оптимістичною новиною для усіх українських аграріїв 6 червня 2012 року став початок торгівлі ф'ючерсними контрактами на Причорноморську пшеницею на Chicago Board of Trade (CBOT), США. Вперше за роки незалежності подія світового масштабу надихнула українських товаровиробників. З моменту цієї події товаровиробники матимуть орієнтири на ціну майбутнього врожаю та довгоочікувану можливість стахування цін на вироблену продукцію.

Характеристика борошномельної пшениці, на яку поширюються умови ф'ючерсного контракту для торгівлі на СВОТ

Характеристика	Показник	Відповідно до
Мінімальна щільність, г/л	770	ISO 7971-3
Мінімальна частка білка (на базі сухої речовини), %	11,5	ISO 20483
Мінімальна частка клейковини, %	22	ISO 21415-2
Мінімальне число падіння	230	ISO 3093
Максимальна волога, %	14	ES 1272
Максимальна забрудненість зерна, %	8	ES 1272
Максимальний вміст сторонніх домішок, %	2	ES 1272
Максимальне пошкодження комахами, %	2	ES 1272

На думку експертів, «...через певну складність процедури фізичної поставки пшениці за ф'ючерсними контрактами СВОТ на причорноморську пшеницю та вимогу внесення повної фізичної вартості поставки пересічні українські сільгосптоваровиробники не зможуть скористатися розглянутою можливістю...» [3, с.32], але безсумнівно, вигода таки ж присутня, оскільки в будь-якому разі, ціни на продовольче зерно будуть прив'язуватися до цін ф'ючерсних контрактів, і аграрії матимуть законні підстави встановлювати очікувані та адекватні ціни на свою продукцію.

Висновки. Зрозуміло, що в таких умовах необхідно шукати шляхи активізації роботи біржового ф'ючерсного ринку, налагоджувати зв'язки між біржовиками та виробниками зернових, забезпечувати належний стан інформатизації, впроваджувати нові схеми співробітництва. Вищевказані заходи будуть спрямовані на детінізацію торгівлі зерном на внутрішньому ринку, прозорість ціноутворення, страхування цінових ризиків та на загальний розвиток біржового ф'ючерсного ринку.

Література

1. Діброва А.Д. Регулювання ринку пшениці: вітчизняний та зарубіжний досвід / А.Д. Діброва, Л.В. Діброва, Я.О. Крилов // Економіка АПК. – 2012. - №5. – С. 61-68
2. Ганганов В.М. Механізм розподілу доходів на зерновому ринку України / В.М. Ганганов, В.М. Лисюк, О.В. Нікішина // Економіка АПК. – 2012. - №12. – С. 29-36
3. Михайлов Ю. Довгоочікуваний крок у розвитку ф'ючерсного ринку в Україні / Пропозиція. – 2012. - №6. – С. 28-34
4. Шмига О.О. Інфраструктурне забезпечення ринку продукції АПК / О. О. Шмига // Агроінком. – 2005. – №7. – С. 5-8
5. Механізм біржової і торгівлі продукцією АПК – елемент ринкової інфраструктури / За ред. О.М. Шпичака. – К.: ІАЕ УААН, 1995. – 86 с.

***Annotation.** The article reviews the main features and perspectives of the exchange futures market crops, reasonably significance of this progressive segment of stock trading. Courtesy and analyzed the dynamics of domestic relations, export and world prices of grain covered under basic conditions produced grain requirements of futures contracts on the Chicago Board of Trade.*

Commodity Exchange is now operating in Ukraine to date, deal exclusively registration and conclusion of trade agreements on export commodity products. Of all contracts only accounts for a tiny portion of marketable products of small farmers.

In the world of stock trading is used for risk management, primarily to provide protection against price fluctuations in the future and that such possibilities domestic commodity futures trading can provide.

Futures contract - an agreement to buy or sell a particular commodity at a specified date in the future at a set price in the contract. A feature of this type of contract is standardization, the risk of non-compliance is practically no - position can be closed at any time. Futures contracts provide protection against adverse developments in the commodity spot market, thereby acting as insurance. Agricultural producers have resorted to transactions for the sale contract or a short hedge to protect their long cash position.

Unfortunately the domestic stock market currently provides only spot and forward transactions, despite the fact that in Ukraine created "Ukrainian Futures Exchange", its direct functions - trading futures in practice it does not.

In such circumstances, should seek to enhance the exchange of a futures market to establish links between traders and producers of cereals, to ensure proper state information, introduce new patterns of cooperation. The above measures will be aimed at de-shadowing of the grain trade in the domestic market, the transparency of pricing and price risk insurance for the overall development of the exchange futures market.

Key words: commodity exchange, futures contract, the exchange market.